

УДК 595.734

В. В. БЕЛОВ

**НОВИЙ РІД ОДНОДЕНОК
(EPHEMEROPTERA EPHEMERELLIDAE) У ФАУНИ СРСР**

(Представлено академіком АН УРСР О. П. Маркевичем)

Родина *Ephemerellidae* — найбільша в ряді одноденок. Однак її система інтенсивно розробляється лише протягом двох останніх десятиріч, починаючи з роботи Едмундса [1], який розбив великий гетерогенний рід *Ephemerella* Walsh на кілька підродів. Пізніше О. О. Черновою [2] цим таксонам був наданий родовий ранг. У [2] описано ще два роди ефемерелід з східних частин Палеарктики та Орієнтальної області. Однак чимало видів цієї родини з Старого світу, особливо з території СРСР, ще не мають повного опису і не зайняли певного положення в її системі.

У цій роботі нами на підставі вивчення ознак дорослих личинок вид, описаний за одноденками Амуру [3], виділено в новий рід. Крім того, нами описується новий вид¹, який належить до того ж роду; його личинки знайдено серед одноденок, що знаходяться на кафедрі ентомології МДУ.

Рід *Uracanthella* Belov, gen. nov.

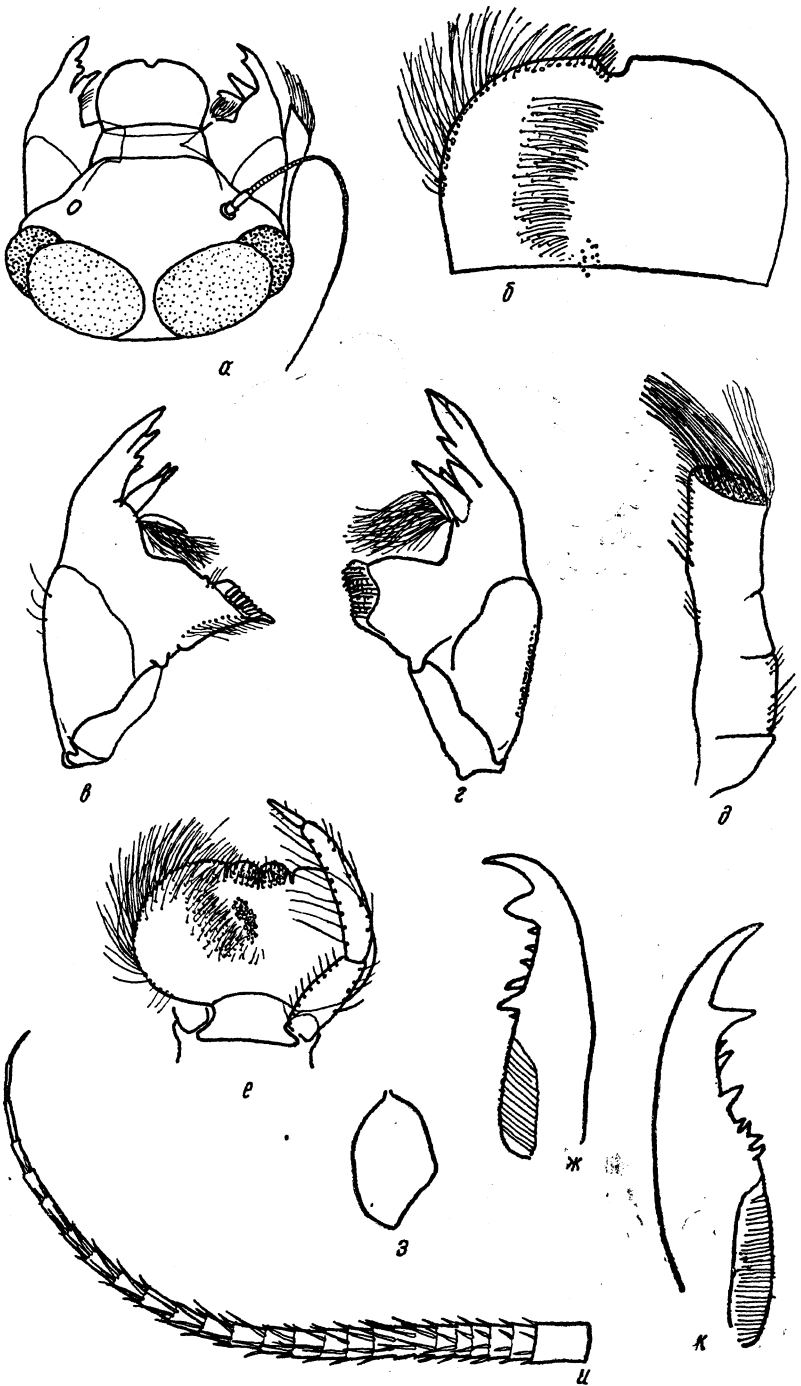
Типовий вид — *Ephemerella lenoki* Tshernova, 1952.

Личинка (рисунок). Голова велика, помітно сплюснена дорзовентрально та витягнута в довжину. Довжина вусиків становить близько 1/4 довжини тіла. Верхня губа (б) велика, поперечна, її ширина майже вдвічі більша за довжину посередині, яка на вершині вузька, однак з досить глибокою западиною. Озброєння різцевого краю мандибул (в, г) та простека знаходяться в горбах, що виступають уперед. Вершини максил (д) косо зрізані, без зубців, з довгими волосинками; максиллярний щупик відсутній. Нижня губа (рисунок, е) поперечна, овальна, з дуже маленькими глосами напівкруглої форми. Губні щупики довгі, тонкі. Передньоспинка коротенька, приблизно втричі ширша від своєї довжини посередині. Ноги тоненькі, майже гомономні, без шипів та виступів. Кігтики передніх ніг (ж, к) з сильним передвершинним зубцем. Черевце вузьке, II—VIII тергіти приблизно однакові, без шипів та горбків, їх задні краї між місцями прикріплення зябер рівні, прямі. Зябрових листків (з) 5 пар — на III—VII тергітах. Хвостові нитки (а) коротенькі, їх членики несуть на вершинах віночки коротких і товстих волосинок різної довжини; парацерк трохи довший від черок.

До цього роду належать два види, поширені в Сибіру та на Далекому Сході.

З а у в а ж е н н я. Згідно з ознаками личинок, за якими Едмундсон та Еллен [1, 4] поділяли ефемерелід на роди, описуваний нами рід ви-

¹ Голотип нового виду зберігається на кафедрі ентомології МДУ.



Деталі будови личинок роду *Uracanthella* gen. nov. *U. markevitshi* sp. nov.
 а — голова дорослої личинки, б — верхня губа, в — права мандибула, г — ліва мандибула, д — максила, е — нижня губа, ж — кігтик першої пари ніг, з — зябровий листок III тергіта черевця, и — парацерк збоку. *U. lenoki* (Tshern.): к — кігтик першої пари ніг.

явився дуже близьким до роду *Serratella* Edmunds, однак через різну будову голови і ротових органів їх не можна об'єднати. У личинок *Uracanthella*, на відміну від *Serratella*, голова сплющена, обидві пари щелеп різко виступають наперед (див. рисунок, *a*). Інакше побудована верхня губа, різцевий край мандибул винесений далеко наперед, вершини максил без зубців, навкіс зрізані та несуть густі довгі волосинки; нижня губа ширша, її глоси маленькі, губні щупики значно тонші і довші. Тергіти червця гладенькі, без горбків або шипів, хвостові нитки короткі.

Деякі риси подібності (наприклад, форма нижньої губи, відсутність максилярного щупика та наявність великого передвершинного зубця на кігтиках) з представниками *Uracanthella* наявні у *Ephemerebella* s.l. *gracilis* Tshernova; місце останнього виду в системі родини не з'ясовано. Зблизити його з описуваним родом не можна через різну будову мандибул, максил та нижньогубних щупиків.

Uracanthella markevitshi Belov, sp. n.

Личинка. Голова (див. рисунок, *a*) гладенька, без виростів і горбків, фронтокліпеальний шов прямий, рівний. Верхня губа (*b*) з маленьким, але глибоким округло-трапецієвидним вирізом на вершині, по краю покрита тонкими довгими волосинками. Мандибули (*b*, *g*) мають різцевий край, що складається з двох груп зубців; простека та мола добре розвинені, терка останньої складається з помітних вальків. Площадка на вершині максил (*d*) покрита густими волосинками, довжина яких більша ширини максил; зубці відсутні. Нижня губа (*e*) поперечноовальна, її ширина в 1,4—1,6 раза більша від довжини посередині (від основи ментума), її глоси маленькі, їх загальна ширина майже в чотири рази менша від ширини нижньої губи; бічні краї нижньої губи майже від основи парягрос покриті довгими тонкими щетинками, на внутрішньому боці наявні ділянки, що несуть хети різної довжини і дрібні зерна неправильної форми. Губні щупики тоненькі, їх довжина в 1,5 раза більша від довжини нижньої губи; перший членок в 2,3—2,5 раза довший за свою товщину, другий тонший і у 1,3—1,4 раза довший від першого, третій дуже тонкий, майже голий, в 1,9—2,0 раза корот-

Ознака	<i>U. lenoki</i> (Tshern., 1952)	<i>U. markevitshi</i> sp. nov.
Співвідношення довжини члеників губних щупиків	I членок в 3,0—3,2 раза довший від III і в 1,1—1,2 рази коротший від II	I членок в 1,9—2,0 раза довший від III і в 1,3—1,4 рази коротший від II
Внутрішній край II членика губних щупиків	Несе лише в дистальній половині 7-8 хет, довжина яких менша товщини цього членика	Несе 9 рівномірно розподілених хет, довжина яких більша від товщини цього членика
Опушення нижньої губи	Коротше та грубе	Довше та ніжне (рисунок, <i>e</i>)
Співвідношення ширини та довжини нижньої губи	Не більше 1,3	1,4—1,6
Кігтик передньої ноги	Вершина слабо загнута, передвершинний зубець вузький (рисунок, <i>к</i>)	Вершина дуже загнута, передвершинний зубець широкий (рисунок, <i>ж</i>)
Довжина хвостових ниток	В 1,8—2,5 раза менша від довжини тіла	В 2,8—3,1 раза менша від довжини тіла
Розміри дорослих личинок	Довжина тіла 5,7—7,2 мм	Довжина тіла 5,5—6,5 мм

ший від першого. Передньоспинка дуже коротка, майже прямокутна, її ширина в 2,8—3,2 раза перебільшує довжину посередині, найширша вона — поблизу передніх кутів, бічні краї майже прямі, не закруглені. Кігтики (*ж*) з сильно загнутою вершиною, 6-7 зубцями на внутрішньому боці, з них найширший та великий розташований перед вершиною. Тергіти черевця гладенькі, по бічних і задньому краях розміщені широкі та тупі маленькі шипоподібні щетинки (крім X), найдовші — по бічному краю. На III—VIII тергітах такі ж щетинки покривають, крім того, поля по обидва боки середньої лінії. Виріз IX тергіта глибокий, X тергіт не виступає ззаду за його межі; X тергіт в 2,3 раза ширший від своєї довжини. Хвостові нитки (*u*) короткі, майже втричі (в 2,8 — 3,1 раза) коротші від тіла, товсті, несуть шипоподібні щетинки різної довжини тільки на вершинах члеників.

Довжина тіла дорослої личинки 5,5—6,5 мм, хвостових ниток 1,9—2,2 мм (таблиця).

Поширення і матеріал. Голотип: р. Іртиш біля Усть-Кам'яногорська, 5.IX 1957, О. Мартинова; препарат № 3617 (спирт); паратири — 5 екземплярів різного віку, того ж походження, що і голотип.

Біологія. Личинки живуть на гальковому дні і сидять на камінні, загинаючи вершину черевця з хвостовими нитками на спинний бік.

З а у в а ж е н н я. Дуже близький до *U. lenoki* (Tshern.).

Л і т е р а т у р а

1. *Edmunds G. F., Jr.* Subgeneric groups within the mayfly genus *Ephemerella* (Ephemeroptera: Ephemerellidae).— *Ann. Entom. Soc. Amer.*, 1959, 52, p. 543—547.
2. *Чернова О. А.* Некоторые новые азиатские виды поденок (Ephemeroptera, Heptageniidae, Ephemerellidae).— *Энтомо. обозр.*, 1972, 51, № 3, с. 604—614.
3. *Чернова О. А.* Поденки (Ephemeroptera) бассейна реки Амура и прилежащих вод и их роль в питании амурских рыб.— *Тр. амурск. ихтиол. экспед. 1945—1949*, М.: Изд-во МОИП, 1952, 3, с. 229—360.
4. *Allen R. K., Edmunds G. F., Jr.* A revision of the genus *Ephemerella* (Ephemeroptera: Ephemerellidae) VI. The subgenus *Serratella* in North America.— *Ann. Entom. Soc. Amer.*, 1963, 56, p. 583—600.

Московський
державний університет

Надійшло
5.X 1978 р.

V. V. BELOV

A NEW MAY-FLY GENUS (EPHEMEROPTERA, EPHEMERELLIDAE) IN THE USSR FAUNA

(Presented by A. P. Markevich, Member Academy of Sciences, Ukrainian SSR)

Summary

The new May-fly genus *Uracanthella* Belov gen. nov. with two species (type-species *Ephemerella lenoki* Tshernova, 1952, and *U. markeevtshi* sp. nov. from the Irtysh river) is described. *Uracanthella* is closely related to the holarctic Ephemerellidae, genus *Serratella* Edmunds, but differs from the latter in the structure of the head, mouth parts and caudal filaments.